

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ЯКІСНІ ТА БЕЗПЕЧНІ ТОВАРИ

Гамбург І.А.

Класичний приватний університет, м. Запоріжжя

Досліджено сучасні проблеми правового забезпечення реалізації права людини на якісні та безпечні товари в Україні. Визначені прогалини, колізії вітчизняного законодавства у сфері забезпечення реалізації права людини на якісні та безпечні товари щодо термінології, повноважень суб'єктів, засобів державного управління. Доведено, що найефективнішим засобом державного управління у сфері якості та безпеки товарів є контроль. Проблеми полягають у тому, що контрольні повноваження здійснює ціла низка органів, форми контролю недостатньо регламентовані. Сформульовані пропозиції щодо вирішення вказаних проблем для захисту життя та здоров'я людей, економічної стабільності та розвитку держави.

Ключові слова: якість та безпечність товарів, продукція, право людини, контроль якості, законодавство.

Постановка проблеми. В умовах розвитку державності України як демократичної європейської країни ключове місце належить формуванню правової системи, в якій одним з основних елементів є права людини з позицій як внутрішньодержавного, так і загальносвітового значення. Як відомо, поняття «правова система» має узагальнюючий характер і містить в собі, по суті, всі правові явища: правотворчість, правозастосовну діяльність, правосвідомість, правову ідеологію, правову культуру. Для України на сучасному етапі політичної та економічної кризи вкрай актуальним стає пошук напрямів удосконалення всіх елементів правової системи. Стержнем цього процесу має стати досконале законодавство, що відповідає передовому світовому

досвіду. У зв'язку з цим актуальною проблемою є удосконалення законодавчої бази в напрямку розвитку та становлення інституту захисту прав людини як одного з основних пріоритетів правової держави.

В умовах переходу до ринку успіх кожного конкретного товаровиробника оцінюється за рівнем ефективності виробництва, обумовленої в першу чергу ступенем задоволення потреб суспільства з найменшими витратами. При цьому визначальною характеристикою, яка формує суспільні потреби, стає якість і безпечність продукції. Це пов'язано з тим, що ці показники продукції в умовах конкуренції є головним стимулом придбання товару, одним з факторів його конкурентоспроможності.

Сучасний стан економічних відносин нашої держави показує, що товари вітчизняних виробників є неконкурентоспроможними на світовому ринку саме за показниками якості та безпеки. На внутрішньому ринку також маємо велику кількість неякісних або з низьким рівнем якості товарів (про це свідчать опубліковані у засобах масової інформації, на офіційних сайтах відповідних органів, в інтернеті результати перевірок контрольними органами на виробничих, торгових підприємствах), що підтверджує малоефективність діючого механізму реалізації конституційного права на споживання людиною якісних і безпечних товарів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження базується на працях вітчизняних і зарубіжних фахівців з філософії, технічних, економічних, медичних наук, що дають розуміння сутності понять якість і безпека продукції, впливу неякісних товарів на життя та здоров'я людини, на подальший розвиток економіки країни та її місце у міжнародній економічній інтеграції, зокрема Д.Ф. Крисанова [1], К.О. Кошмана [2], Г.А. Саранча [3], Я.М. Шатковського [4] та ін. Правові аспекти у сфері вироблення та реалізації неякісної та небезпечної продукції розглядають у своїх працях Г. Буканов [5], Т.А. Занфірова [6], Б.М. Пісний [7] та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Прогаляни, колізії вітчизняного законодавства у сфері забезпечення реалізації права людини на якісні та безпечні товари щодо термінології, повноважень суб'єктів, засобів державного управління та відповідальності.

Мета статті. Визначення основних проблем правового забезпечення реалізації права людини на якісні та безпечні товари, формулювання пропозицій щодо їх вирішення для захисту життя та здоров'я людей, економічної стабільності та розвитку держави.

Виклад основного матеріалу. Історичний досвід розвитку будь-якої держави свідчить про те, що соціальні й економічні досягнення стають можливими завдяки послідовній, цілеспрямованій політиці щодо вирішення багатьох проблем, включаючи якість виготовленої продукції, виконаних робіт, наданих послуг. Тому в конституціях демократичних держав, в тому числі й України, закріплюється та гарантується право людини на споживання якісних і безпечних товарів. Так, у ст. 50 Конституції України визначено, що «кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена» [8]. Незрозумілим залишається, чому конституційна норма обмежується тільки поняттям «харчові продукти і предмети побуту», адже якість робіт, послуг не менш важлива для реалізації конституційних прав на охорону здоров'я, на безпечні умови життя. Враховуючи те, що у літературі (будь-якій – науковій, навчальній, популярній, словниках, нормативних документах), на побутовому рівні поняття «продукція» та «товар» визначаються, тлумачаться по-різному, вживаються у різних значеннях (то як синоніми, то одне ширше іншого або навпа-

ки), ми дотримуємося тієї позиції, що у економічних (господарських) відносинах товар – збірний термін, що включає продукцію, роботи, послуги. Це відповідає дефініції товару як економічної категорії із Юридичної енциклопедії [9, с. 82–83] та узгоджується з визначенням господарської діяльності відповідно до ст. 3 Господарського кодексу України [10]. Тому в рамках дослідження вживаємо словосполучення «якість *товару*» (курсив наш – І.Г.), розуміючи під цим поняттям якість виготовленої та реалізованої продукції, виконаних робіт, наданих послуг. Вважаємо за доцільне внести доповнення до ст. 50 Конституції України, шляхом закріплення та гарантування права кожного на споживання якісних і безпечних товарів.

Досить актуальною для нашого суспільства лишається проблема наслідків споживання неякісних товарів (харчові отруєння, побутові травми, погіршення стану здоров'я тощо). До того ж результати використання неякісного товару можуть проявитись і через певний термін часу (хронічне захворювання через вдихання шкідливих парів від фарб або лаку, якими покритий письмовий стіл, облісіння, патологічні роди після вживання медичних препаратів і т. ін.). Проблема ще більш загострюється у зв'язку з постійним збільшенням на ринку кількості продукції з ГМО (організм, генотип якого було змінено за допомогою методів генної інженерії). На противагу результатам щодо отримання завдяки ГМО нових якісних показників продукції, вчені практично довели: стабільність геному рослини порушується, що призводить до появи токсичних властивостей продукту. Фахівці наполягають на повному виключенні продуктів з ГМО зі складу дитячого харчування, обмежити (в ідеалі відмовитися) від споживання продукції з ГМО для всіх категорій населення [11].

Одним із загальних умов забезпечення високої якості товарів є застосування механізмів управління. Саморегулювання цих відносин, як показує практика, малоефективне. При цьому, під державним управлінням якості розуміється врегульована норма права діяльність відповідних органів державного управління економікою або у визначених законом випадках громадських організацій, а також громадян, у процесі якої безпосередньо реалізується функція по забезпеченню оптимального рівня якості та безпеки товарів на всіх стадіях їх виробництва й експлуатації. Організаційний механізм управління якістю включає сукупність різних методів. Одним з основних є контроль, що забезпечує дотримання технологічних режимів виробничого процесу виготовлення продукції, виконання робіт, надання послуг і дозволяє своєчасно приймати заходи щодо запобігання випуску продукції (виконання робіт, надання послуг), що не відповідають встановленим вимогам, а також виявляти причини й усувати порушення.

Державою створюються певні правові, економічні та інші умови щодо впровадження ефективного механізму реалізації права людини на якісні та безпечні товари. В Україні прийнята низка нормативно-правових актів, зокрема, закони: «Про захист прав споживачів» 1991 р., «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» 1997 р., «Про ви-

лучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції» 2000 р., «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» 2010 р., «Про стандартизацію» 2014 р., «Про метрологію і метрологічну діяльність» 2014 р., «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» 2015 р. та ін. [12–18].

Так, відповідно до ст. 26 ЗУ «Про захист прав споживачів» центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів (зараз – Державна інспекція України з питань захисту прав споживачів), здійснює державний контроль за додержанням законодавства про захист прав споживачів, забезпечує реалізацію державної політики щодо захисту прав споживачів і має право... перевіряти додержання суб'єктами господарювання, що провадять діяльність у сфері торгівлі і послуг, вимог нормативно-правових актів щодо безпеки продукції... відбирати у суб'єктів господарювання сфери торгівлі і послуг зразки товарів, сировини, матеріалів, напівфабрикатів, комплектуючих виробів для перевірки їх якості на місці або проведення незалежної експертизи у відповідних лабораторіях та інших установах, акредитованих на право проведення таких робіт згідно із законодавством, з оплатою вартості зразків і проведених досліджень (експертизи) за рахунок коштів державного бюджету. У разі встановлення за результатами проведених досліджень (експертизи) факту реалізації продукції неналежної якості та/або фальсифікованої суб'єкт господарювання, що перевірявся, відшкодує здійснені за це витрати... одержувати безоплатно від суб'єктів господарювання, що перевіряються, копії необхідних документів, які характеризують якість продукції, сировини, матеріалів, комплектуючих виробів, що використовуються для виробництва цієї продукції [12].

Відповідно до ст. 8 ЗУ «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» центральний орган виконавчої влади, що формує та забезпечує реалізацію державної політики у сфері безпечності та окремих показників якості харчових продуктів... організовує та здійснює державний контроль, у тому числі на агропродовольчих ринках та на кордоні; здійснює державний контроль за впровадженням постійно діючих процедур, заснованих на принципах системи аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках (НАССР) і т. п. [13].

Ст. 10 ЗУ «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» визначає, що

повноваження та порядок діяльності органів ринкового нагляду, права та обов'язки їх посадових осіб, які здійснюють ринковий нагляд, встановлюються цим Законом, законами України «Про загальну безпечність нехарчової продукції», «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» та іншими законами України [19–20].

Аналіз чинного вітчизняного законодавства щодо організації та здійснення контролю (нагляду) за якістю та безпечністю товарів дозволяє зробити висновок, що у нормах, які регулюють вказані відносини, ця функція покладається на декілька центральних органів виконавчої влади: Державна інспекція України з питань захисту прав споживачів, Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Державну екологічну інспекцію України, Державну службу експортного контролю України, Державну інспекцію енергетичного нагляду України тощо. Цими органами державний контроль здійснюється у різних формах: планові/позапланові перевірки, ревізії, експертизи, обстеження, огляди і т. п. у багатьох випадках за відсутності достатньої нормативної регламентації. Це приводить до дублювання функції контролю за якістю товарів різними органами, проведення декількох перевірок одного товару, що у більшості випадків не сприяє більш ефективному результату, проте збільшує матеріальні та часові витрати для суб'єктів господарювання. Це, безумовно, негативно впливає на процес здійснення господарської діяльності, збільшує ціну товару.

Висновки і пропозиції. Отже, для вдосконалення механізму правового забезпечення реалізації права людини на якісні та безпечні товари необхідно вжити низку заходів законотворчого характеру, а саме: внести доповнення до ст. 50 Конституції України, шляхом закріплення та гарантування права кожного на споживання якісних і безпечних товарів; розробити та прийняти закон «Про якість товарів», у якому визначити, що державне управління (контроль, нагляд) за якістю товарів (виготовленої та реалізованої продукції, виконаних робіт, наданих послуг) здійснює центральний орган виконавчої влади з питань якості товарів (наприклад, Державна інспекція якості, що підпорядковується Кабінету Міністрів України). Необхідно розробити та затвердити план проведення перевірок, умови та порядок здійснення певних форм контролю якості та безпеки товарів, ефективний механізм захисту людей від споживання неякісних і небезпечних товарів.

Список літератури:

1. Крисанов Д.Ф. Якість та безпечність харчової продукції / Д.Ф. Крисанов // Економічний прогноз. – 2010. – № 3. – С. 103–119.
2. Кошман К.О. Сертифікація – спосіб забезпечення якості продукції / К.О. Кошман // Підприємство, господарство та право. – 2011. – № 10. – С. 33–34.
3. Саранча Г.А. Метрологія, стандартизація, відповідність, акредитація та управління якістю: Підручник / Г.А. Саранча. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 672 с.
4. Шатковський Я.М. Медичні стандарти у загальнодержавній системі стандартизації (правові основи розробки та затвердження) / Я.М. Шатковський // Право України. – 2009. – № 1. – С. 126–129.
5. Буканов Г. Правове регулювання державного управління з питань безпечності та якості продукції в Україні / Г. Буканов // Национальный юридический журнал: теория и практика (Республика Молдова). – 2015. – Март. – С. 45–48.

6. Занфірова Т.А. Якість товарів: поняття та особливості правової регламентації в Україні / Т.А. Занфірова // Держава та регіони. Серія: право. – 2012. Вип. 1. – С. 120–124.
7. Пісний Б.М. Шляхи гармонізації нормативно-правового забезпечення захисту інтересів споживачів у сфері відповідальності за неякісну продукцію на міжнародному рівні / Б.М. Пісний // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.3. – С. 256–263.
8. Конституція України, прийнята на 5 сесії Верховної Ради від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
9. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 1998–2004. – Т. 6: Т-Я. – 768 с.
10. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 462. Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18–22. – Ст. 144.
11. ГМО: дослідження та вплив на живі організми [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://molokija.com/good_to_know/gmo-doslidzhennya-ta-vpliv-na-zhivi-organizmi
12. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 30. – Ст. 79.
13. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23 грудня 1997 р. № 771/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 19. – Ст. 98.
14. Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції: Закон України від 14 січня 2000 р. № 1393-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 12. – Ст. 95.
15. Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції: Закон України від 02 грудня 2010 р. № 2735-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 21. – Ст. 144.
16. Про стандартизацію: Закон України від 05 червня 2014 р. № 1315-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 31. – Ст. 1058.
17. Про метрологію і метрологічну діяльність: Закон України від 05 червня 2014 р. № 1314-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 30. – Ст. 1008.
18. Про технічні регламенти та оцінку відповідності: Закон України від 15 січня 2015 р. № 124-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 14. – Ст. 96.
19. Про загальну безпечність нехарчової продукції: Закон України від 02 грудня 2010 року № 2736-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 22. – Ст. 145.
20. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 17 травня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 32. – Ст. 169.

Гамбург І.А.

Классический приватный университет, г. Запорожье

ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РЕАЛИЗАЦИИ ПРАВА ЧЕЛОВЕКА НА КАЧЕСТВЕННЫЕ И БЕЗОПАСНЫЕ ТОВАРЫ

Аннотация

Исследованы современные проблемы правового обеспечения реализации права человека на качественные и безопасные товары в Украине. Определены пробелы, коллизии отечественного законодательства в сфере обеспечения реализации права человека на качественные и безопасные товары по терминологии, полномочиям субъектов, средствам государственного управления. Доказано, что наиболее эффективным методом государственного управления в сфере качества и безопасности товаров является контроль. Проблемы заключаются в том, что контрольные полномочия осуществляет целый ряд органов, формы контроля недостаточно регламентированы. Сформулированы предложения по решению указанных проблем для защиты жизни и здоровья людей, экономической стабильности и развития государства.

Ключевые слова: качество и безопасность товаров, продукция, права человека, контроль качества, законодательство.

Hamburh I.A.

Classic Private University, Zaporozhye

LEGAL PROVISION OF THE IMPLEMENTATION OF HUMAN RIGHTS ON QUALITY AND SAFETY GOODS

Summary

The modern problems of legal provision of realization of the human right to high-quality and safe goods in Ukraine are investigated. The gaps, conflicts of domestic legislation in the sphere of ensuring the realization of the human right to high-quality and safe goods in terms of terminology, powers of subjects, means of public administration and responsibility are defined. The most effective method of public administration in the field of quality and safety of goods is control are proved. The problems lie in the fact that the control authority carries out a number of authorities, the forms of control are not regulated properly. The proposals on solving problems for protection of life and health of people, economic stability and state development are formulated.

Keywords: quality and safety of goods, products, human rights, quality control, legislation.